

Til
Oslo tingrett
v/tingrettsdommer Anne Cathrine Haug Hustad
oslo.tingrett@domstol.no

Oslo 2019-92-27

Deres ref.: 18-143866MED-OTIR/07

ANKE OVER KJENNELSE OM LUKKEDE DØRER

Påtalemyndigheten mot A m fl.

Vi viser til Oslo tingretts kjennelse av 26. februar 2019 i ovennevnte sak.

På vegne mediene erklærer vi med dette anke over Oslo tingretts kjennelse.

1. Spørsmålet om ankeadgang

Vi viser til at det historisk har vært stilt spørsmål ved om mediene («pressen») har klageadgang over kjennelser om å lukke dørene under hovedforhandlingen i en straffesak. Spørsmålet ble blant annet behandlet av Borgarting lagmannsrett 21. april 2017 (Saksnr. 17-62837SAK-BORG/04), hvor lagmannsretten konkluderte:

Behovet for rettslig kontroll med den offentlige rettspleien taler med styrke for at en interesseorganisasjon eller tilsvarende kan ha rettslig interesse i å anke en avgjørelse om å lukke dørene etter domstoloven § 125 første ledd.

Under henvisning til redegjørelsen ovenfor om pressens funksjon, mener lagmannsretten det vil være riktig å la en representant for pressen utøve ankeretten på allmennhetens vegne. Lagmannsretten legger til grunn at representanten må ha slik tilknytning til spørsmålet om dørene skal lukkes, at nettopp denne har naturlig foranledning til å anke.

I denne saken er det Norsk Presseforbund og Norsk Redaktørforening som har anket avgjørelsen om å lukke dørene. Disse forbundene må klart sees som representanter for pressen. Etter lagmannsrettens syn har dermed Norsk Presseforbund og Norsk Redaktørforening ankerett i denne saken, som gjelder en avgjørelse om lukkede dører tatt før hovedforhandlingen. Foruten det som fremgår ovenfor, vises det særlig til at dersom det nå grunnlovsfestede offentlighetsprinsippet skal få realitet, må de interessene som en lukking av dørene berører, høres.

Vi mener ut fra dette at Norsk Redaktørforening må sies å ha slik rettslig interesse i denne saken at vi også her tilstås ankerett på vegne av pressen.

2. Generelt om hensynet til tiltalte

Vi vil innledningsvis understreke at vi har forståelse for at det gjør seg gjeldende særlige hensyn når tiltalte er under 18 år. Samtidig mener vi at dersom hensynet til at tiltalte eller fornærmede i straffesaker er under 18 år gjennomgående skal slå gjennom overfor allmennhetens behov for innsyn i en sak, vil vi få en uholdbar situasjon, hvor en rekke viktige samfunnsforhold ikke vil bli belyst. Samfunnsdebatten om unge lovbrytere eller ofre vil ikke kunne føres på et opplyst grunnlag. Dette gjelder typisk vår sak, som omhandler et alvorlig samfunnsproblem og hvor allmennheten har behov for, og krav på, grundig og etterrettelig informasjon. Den rettslige behandlingen av sakene er et nøkkelpunkt i så måte.

Omtale av konkrete saker anskueliggjør saksforholdene på en måte som tørre tall ikke kan. Vi vet imidlertid av erfaring, blant annet gjennom en rekke rettslige kjennelser, og gjennom PFUs statistikk, at norske medier er meget bevisste i sin omtale av slike saker og at det er uhyre sjelden det skjer brudd på rettslige anvisninger vedrørende referatadgang eller på de presseetiske reglene. Vær Varsom-plakaten har da også en rekke punkter som vil være relevante i en sak som denne, blant annet saklighet og omtanke (VVP punkt 4.1), respekt for privatliv (VVP punkt 4.3), identifisering (VVP punkt 4.7) og hensynet til barn spesielt (VVP punkt 4.8).

Vi minner for ordens skyld om at dersom målet med å avsi kjennelse om lukkede dører er å hindre mediene informasjon om de tiltaltes identitet, så er det et forfeilet virkemiddel. Tiltalebeslutningen er allerede overlevert mediene og kan, etter norsk rettspraksis, i utgangspunktet gjengis straffefritt.

3. Generelt om lukkede dører i hovedforhandlinger i straffesaker

Prinsippet om offentlighet i rettspleien er nedfelt i domstolsloven § 124. Dette er et grunnleggende rettssikkerhetsprinsipp, jf. blant annet Den europeiske menneskerettskonvensjon artikkel 6 nr. 1 og FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter artikkel 14 nr. 1. Formålet med dette prinsipp er blant annet å sikre offentlig kontroll med og mulighet for kritikk av rettergangen, jfr. Rt-2007-521 avsnitt 12.

I forarbeidene til domstolloven er det uttalt at retten i utgangspunktet ikke skal treffe avgjørelse om lukkede dører etter § 125 dersom den finner at et som kan gjøre lukkede dører ønskelig, effektivt vil kunne oppnås ved referatforbud, jf. Ot.prp. 55 (1997-1998). Til sammenligning er det i Danmark - som også er forpliktet etter Barnekonvensjonen - ikke adgang til å lukke dørene når det er tilstrekkelig med referatforbud, jf. retsplejeloven § 29 (5).

At rettsforhandlingene skal gå for åpen rett er videre ansett som så viktig i et demokratisk samfunn at det er fastsatt i Grunnloven. Det må foreligge vektige grunner før det er anledning til å foreta innskrenkninger i offentlighetsprinsippet, jfr. Grunnlovens § 100 femte ledd:

"Alle har rett til innsyn i dokumenta til staten og kommunane og til å følgje forhandlingane i rettsmøte og folkevalde organ. Det kan i lov setjast grenser for denne retten av omsyn til personvern og av andre tungtvegande grunnar."

I forarbeidene til Grunnlovens § 100, St.meld. nr. 26 (2003 – 2004) side 143, står det følgende:

"Departementet mener at en grunnlovsfesting av offentlighetsprinsippet bør være mer enn en symbolsk markering. Prinsippet bør sette reelle skranker for lovgivernes myndighet, og grunnlovsbestemmelsen bør kunne håndheves av domstolene. Etter departementets syn bør en grunnlovsbestemmelse om offentlighetsprinsippet være til hinder for å gjøre inngrep i det sentrale innholdet i dagens offentlighetslovgivning. Samtidig bør ikke grunnlovsbestemmelsen være til hinder for å opprettholde bestemmelsene i offentlighetsloven i dag. En grunnlovsbestemmelse er ment å virke over tid og under skiftende samfunnsforhold. Det tilsier en viss tilbakeholdenhet med å grunnlovsfeste mer detaljert det som måtte følge av yttergrensene for åpenhet etter dagens lovgivning. Departementet vil likevel understreke at en grunnlovsfesting av offentlighetsprinsippet, sammen med en grunnlovsfesting av infrastrukturkravet, bør stå som en permanent oppfordring om å arbeide for en størst mulig grad av åpenhet i den lovgivningen som til enhver tid gjelder. Departementets synspunkter i det følgende bygger på disse utgangspunktene." (vår understrekning)

Dette viser hvor viktig lovgiver anser offentlighetsprinsippet for å være og at det derfor skal arbeides for mest mulig åpenhet, ikke innskrenkninger i offentlighetsprinsippet.

Tilsvarende er understreket i Ot.prp.nr.55 (1997-1998) der det i punkt 4.1 om offentlighet i rettergangen står følgende:

«Når loven åpner for at retten kan innskrenke offentligheten i gitte tilfeller eller ut fra gitte hensyn, betyr ikke dette at retten nødvendigvis bør gjøre dette. Det er viktig å fastholde utgangspunktet om en offentlig rettergang og bare beslutte innskrenkninger i konkrete tilfeller der dette er nødvendig. Ved konkrete vurderinger av om dørene bør lukkes, offentlig referat forbys etc, må retten alltid ta i betraktning de prinsipielle hensyn som taler for offentlighet og som lovens hovedregler bygger på.»
(vår understrekning)

En beslutning om lukking av retten må videre oppfylle vilkårene i den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 10 nr. 2 for å være lovlig. EMK artikkel 10 er gjort til norsk rett med forrang, jfr. menneskerettslovens § 3 jfr. § 2. Det følger av praksis fra den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) og Høyesterett at EMK artikkel 10 får anvendelse i nærværende sak.

Medias viktigste rolle i et demokratisk samfunn er å bringe frem informasjon av allmenn interesse og å være en "offentlig vaktbikkje" i forhold til maktfaktorer i samfunnet. Denne særskilte samfunnsrollen er fremhevet i en rekke dommer fra EMD og Høyesterett, og er begrunnelsen for at media er gitt et særskilt vern etter EMK artikkel 10 om ytrings- og informasjon frihet. EMK artikkel 10 får anvendelse dersom media ber om innsyn i en sak av

allmenn interesse. Dette følger av praksis fra EMD – sist ved storkammeravgjørelsen Magyar Helsinki Bizottsag mot Ungarn av 8. november 2016 (18030/11), se avsnitt 157 flg. - og av praksis fra Høyesterett, jfr. Rt-2013-374 og Rt-2015-1467.

Lukking av retten vil således være ulovlig dersom ikke vilkårene i artikkel 10 annet ledd er oppfylt. Artikkel 10 annet ledd oppstiller tre vilkår: Inngrepet må være foreskrevet ved lov, det må være begrunnet i et av de uttømmende opplistede formålene i annet ledd og inngrepet må være nødvendig i et demokratisk samfunn. Slik vi ser det, er nødvendighetskravet neppe oppfylt i nærværende sak – i alle fall ikke så lenge disse hensynene kan ivaretas gjennom begrensninger i referatadgangen – som vi kommer tilbake til under punkt 5.

Endelig vises det til Dommerforeningens dommerhåndbok «Dommerne og mediene» (2012), side 64, der foreningens medieutvalg uttaler at «dommerne bør ha som et utgangspunkt at man alltid vurderer hvorvidt det bør praktiseres meroffentlighet der det er adgang til det». Samme sted vises det også til forslaget fra en arbeidsgruppe under Domstoladministrasjonen som i 2010 foreslo å lovfeste plikten til å vurdere meroffentlighet i domstolloven ny § 124a, og som er tatt med i utkast til ny domstollov som har vært på høring i høst (se note 52, og også note 53 i håndboken.)

4. Begrunnelsen for lukkede dører

Retten kan bestemme begrensninger dersom det foreligger tungtveiende hensyn for dette. At siktede er mindreårig, kan være et slikt hensyn, jf. domstolloven § 125 bokstav d) (Tingretten har i sin kjennelse vist til § 125 bokstav b), men det må være en feil. Dette er uansett en unntaksbestemmelse, og skal følgelig brukes med varsomhet. Åpne rettsmøter skal blant annet sikre sakens opplysning, og ivareta rettssikkerheten til den enkelte. Dette hensynet gjør seg også i høyeste grad gjeldende overfor barn. Hensynet til barnet kan dermed i mange tilfeller være et argument for åpenhet.

Det følger direkte av loven at åpenhet er hovedregelen, mens lukking er en unntaksbestemmelse. Vi viser også her til Borgarting lagmannsretts kjennelse i saksnr.17-62837SAK-BORG/04. Tingretten ga her en beskrivelse av det ubehag det ville medføre for fornærmede at det skulle være presse tilstede i salen, og muligheten for offentlig omtalte. Lagmannsretten viste til at tingrettens begrunnelse var «klart utilstrekkelig».

Vi vil også vise til andre sammenlignbare saker hvor mediene har vært gitt adgang til å referere fra hovedforhandlinger med mindreårige tiltalte.

- Kristiansand tingrett avsa 13. juni i 2017 kjennelse om lukkede dører i saken mot en 16 år gammel gutt som var tiltalt for dobbeltdrap. Pressen fikk imidlertid anledning til å være tilstede, uten begrensninger i referatadgangen.
- Asker og Bærum tingrett behandlet i 2015 straffesaken mot en da 15 år gammel jente tiltalt for drap på en barnevernsinstitusjon. Både i tingretten og i lagmannsretten kunne mediene følge saken fra et tilstøtende rom. De eneste begrensningene i referatadgangen gjaldt tiltaltes forklaring.

Rettspraksis viser altså det er fullt mulig å ivareta kryssende hensyn på en slik måte at det altoverskyggende prinsippet om åpenhet i rettspleien lar seg ivareta.

I kjennelsen i vår sak argumenterer tingretten slik:

«Denne saken er av offentlig interesse, hvilket i utgangspunktet taler mot at dørene lukkes. I lys av tiltalte nr. 2, 3, 5 og 6s unge alder, og belastningen ved å gi forklaring med tilhørere tilstede, finner retten likevel at dørene bør lukkes i dette tilfellet. Det er i den forbindelse også vektlagt faren for at en uforbeholden forklaring ellers ikke vil bli gitt. Retten har i lys av sakens offentlige interesse vurdert om de tiltaltes interesser og offentlighetens behov for innsyn i prosessen mot dem, kan tilfredsstillende ivaretas ved at pressen gis anledning til å være tilstede med referatforbud, jf. domstolloven 129 annet ledd. I lys av de tiltaltes unge alder og behovet for å få en uforbeholden forklaring fra dem, finner retten ikke at det er aktuelt i dette tilfellet.»

Etter vårt syn er dette å legge listen for lukkede dører altfor lavt. I praksis åpner tingretten for at det nærmest automatisk vil kunne avsies kjennelse om lukkede dører i ethvert tilfelle hvor unge tiltalte argumenterer med at det vil være belastende å forklare seg for åpne dører. I realiteten vil det innebære at et helt kriminalitetsområde vil bli ført for lukkede dører i norske domstoler. Det har ikke vært lovgivers intensjon, og det vil innebære en meget farlig utvikling.

5. Lukkede dører kontra referatforbud

Etter vårt syn burde retten henvist til domstollovens § 127, jfr § 129 og de opsjoner som retten der har for å tilpasse en ordning som ivaretar både behovet for å beskytte tiltalte og samtidig ivareta allmennhetens informasjonsbehov, for eksempel ved at dørene lukkes, men med presse tilstede, underlagt presise referatbegrensninger.

Sammenlignbar med vår sak er Borgarting lagmannsretts kjennelse i sak 17-155481SAK-BORG/04, hvor det blant annet heter:

«Lukkede dører med adgang for pressen er en ikke uvanlig løsning der behovet for offentlighet kolliderer med hensyn som taler for lukkede dører.» [...] «Ved spørsmålet om dørene skal lukkes etter domstolloven § 125 må det vurderes om ulempene ved dette kan avhjelpes etter domstolloven § 127, eventuelt i kombinasjon med § 129. Ved vurderingen av om pressen skal gis adgang etter domstolloven § 127, må også EMK artikkel 10 nr. 2 og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter vurderes.» [...] «Hensynet til tiltaltes vern av privatliv og beskyttelse mot identifikasjon synes for øvrig å kunne ivaretas ved delvis referatforbud, eventuelt henstilling til referat i samsvar med de presseetiske regler.»

Etter vårt syn skjer det alt for ofte at norske domstoler velger det mest dramatiske og omfattende alternativet, altså lukkede dører etter § 125, når man kunne valgt langt mer fleksible og offentlighetsvennlige alternativer som er gjort mulige i domstollovens kapittel 7, for eksempel referatforbud etter § 129. Samtidig vet vi at det jevnlig finner sted rettsmøter i norske domstoler hvor journalister er tilstede og overværer bevisførsel av svært intim og belastende karakter for de involverte. Det gjelder blant annet saker om seksuelle overgrep, vold i nære relasjoner osv. Ofte skjer dette ved at retten lukker dørene for publikum, men lar mediernes representanter være tilstede, med klare begrensninger hva gjelder referatadgangen. Noen ganger ilegges det ikke formelle restriksjoner. Vi mener en slik

løsning burde vært aktuell også i dette tilfellet. Vi kjenner knapt til tilfeller hvor mediene ikke har fulgt rettens instruksjoner.

Vi viser også til Dommerforeningens mediehåndbok («Dommerne og mediene», 3. utgave), hvor det på side 33 heter:

«Med unntak for de sakene hvor det i loven er uttrykkelig bestemt at rettsmøtet skal gå for lukkede dører, vil det etter utvalgets mening sjelden være behov for å utelukke pressen. Utvalget mener at de hensyn som tilsier lukkede dører, som oftest vil ivaretas ved at det nedlegges et begrenset referatforbud».

**Vi nedlegger med dette følgende påstand:
Oslo tingretts kjennelse av 26. februar oppheves.**

Med vennlig hilsen

Norsk Redaktørforening

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Arne Jensen', written in a cursive style.

Arne Jensen
generalsekretær